

La lluita per l'autogovern

EL TEMPS

El Palau de la Generalitat de Catalunya, amb façana renaixentista, a la plaça de Sant Jaume de Barcelona.

Enguany es compleixen 650 anys de la creació de la Diputació del General, la institució coneguda com a Generalitat i que, amb canvis substancials, ha esdevingut l'òrgan i símbol de l'autogovern de Catalunya. Quan s'acosta la commemoració de l'Onze de Setembre, moment en què n'arribà la primera abolició, EL TEMPS fa un repàs de la història de les institucions dels Països Catalans comparables a aquella primera Diputació, com, per exemple, la Generalitat Valenciana o el Consell de Mallorca.

Gènesi, mort i resurrecció

L'any 1359 les corts catalanes van crear la Diputació del General. Al llarg dels anys, aquella primitiva Generalitat ha anat canviant les funcions i, després de superar dues abolicions, va esdevenir la màxima institució de govern de Catalunya.

Ben poques institucions al món tenen una història d'alts i baixos al darrere com la Generalitat de Catalunya. Al llarg dels darrers 650 anys, aquesta institució ha travessat èpoques d'esplendor i moments de frustració, sobretot quan fou abolida per Felip V el 1714 i pel general Franco el 1939. De tota manera, la Generalitat medieval, creada el 19 de desembre del 1359 en unes corts celebrades a Cervera, era un organisme molt diferent de l'actual, amb la funció bàsica de recaptació d'imposts. A aquesta funció s'hi va afegir posteriorment la responsabilitat de vetllar pel compliment de les lleis que emanaven de les corts catalanes.

D'aquesta manera, al llarg del segle XIV, la Diputació del General actuà com una mena de delegació de les corts que –a diferència d'aquestes, que es reunien irregularment– funcionava de manera permanent i en representació dels tres estaments o braços; és a dir, dels nobles, dels eclesiàstics i dels municipis. Ara bé, progressivament, la Generalitat va anar adquirint més autonomia i més poder enfront del rei, atès que controlava els impostos, tan necessaris per al monarca. Aquest poder es va manifestar clarament l'any 1410 quan, en morir sense successió el rei Martí l'Humà, el darrer dels monarques catalans, la Generalitat va assumir una responsabilitat política que fins en aquell moment no havia tingut, i es convertí, durant els dos anys que durà el debat successori, en el veritable poder de Catalunya.

Per tot plegat, quan el 1412, arran del compromís de Casp, la corona catalano-aragonesa va passar a ser governada per la dinastia castellana dels Trastàmara, la Diputació del General va conservar i augmentar el poder que ja havia adquirit fins aleshores. A les corts celebrades l'any següent, els catalans van aconseguir que el nou rei, Ferran I, acceptés una retallada del seu poder, a la vegada que un decret establia el reglament segons el qual havia de funcionar l'estructura institucional de la Generalitat, com també les seves competències, tant polítiques com jurídiques i econòmiques.

Majoria d'edat. La guerra civil que assolà el Principat durant els anys 1462 i 1472 va ser aprofitada per la Genera-

litat per augmentar la seva presència i el seu poder arreu del país, fins al punt que va aconseguir, fins i tot, apartar el rei Joan II del tron i nomenar, de forma successiva, fins a tres monarques diferents: Enric IV de Castella, Pere IV de Portugal i Renat I d'Anjou. Així mateix, un cop ja establerta la unió entre Castellà i Aragó amb el matrimoni dels Reis Catòlics, la Generalitat es va convertir a poc a poc en un maldecap cada vegada més gran per a la monarquia hispànica. Això es féu palès durant el regnat de Felip IV, al segle XVII, sobretot per culpa de les ambicions absolutistes del seu home fort al govern, el comte-duc d'Olivares.

D'aquesta manera, les tensions entre les institucions catalanes i la monarquia van arribar al punt culminant amb l'esclat de la guerra dels Segadors, el 1640. Aleshores, el president de la Generalitat, Pau Claris, va trencar la relació de vassallatge amb el rei de Castella, cosa que va implicar, sens dubte, un dels moments més decisius en la història d'aquesta institució. Després d'una curta etapa en què Catalunya va esdevenir independent, la Generalitat va retre fidelitat al rei de França, fins que, acabada la guerra, els catalans es van sotmetre, de nou, a la monarquia hispànica. Malgrat la rebel·lia, els drets polítics i jurídics dels catalans foren respectats, tot i que no pas per gaire temps.

A principi del segle XVIII, la fidelitat dels catalans a l'arxiduc Carles

Cervera commemora els 650 anys

Al llarg de tot aquest any 2009 la paeria de Cervera ha organitzat diversos actes per commemorar la creació de la Generalitat de Catalunya a les corts que es van dur a terme en aquesta ciutat l'any 1359. Entre els mesos de maig i agost s'han organitzat nombrosos actes que hi tenen relació, sobretot cicles de conferències i visites guiades. Per als mesos de setembre, octubre i novembre hi ha previstes també tot un seguit d'activitats, com ara més conferències i recreacions teatrals històriques. El punt culminant de la commemoració arribarà, tanmateix, el mes de desembre, quan es compliran els 650 anys de la creació de la Generalitat. Aleshores, el 19 de desembre, data de l'aniversari, és previst que el govern català faci un acte institucional al Palau de la Generalitat de Barcelona i, posteriorment, el dimarts dia 22 d'aquell mes, també és previst que es faci a Cervera la reunió setmanal del consell de govern de la Generalitat.

EL TEMPS

Façana de l'edifici del segle XIV on va es van reunir les corts de Cervera l'any 1359, tal com és avui dia.

“Sense consciència nacional no hauríem recuperat la Generalitat”

Ernest Benach (Reus, Baix Camp, 1959) és el president del Parlament de Catalunya.

—El Parlament és la primera de les institucions que avui dia conformen la Generalitat de Catalunya. Què significa per a vós, que sou el president d'aquest òrgan que representa el poble, que enguany la Generalitat compleixi el 650è aniversari?

—És un fil històric que travessa èpoques complicades i difícils. Però no és l'únic, sinó només un dels elements o les potes sobre les quals se sustenta la identitat de Catalunya. N'hi ha més, com la cultura, la tradició, la història o la llengua. La Generalitat és, però, una de les fonamentals, perquè ens dona un sentit institucional que ens diferencia dels altres. Tot i que cada autonomia té els seus matisos, no n'hi ha cap que tingui una història de 650 anys al

darrere. Per tant, això és un factor diferencial dels més importants que tenim.

—La Generalitat de Catalunya fou recuperada després d'haver estat abolida en dues ocasions, el 1714 i el 1939. Quina és la raó, a parer vostre, que explica que hagi pogut sobreviure durant tants anys?

—La consciència nacional. Si no n'hi hagués no hi hauria hagut la possibilitat de recuperar la institució. Per tant, això ho hem d'aprofitar sobretot amb vista als projectes de futur. Ara es tracta de consolidar i de treballar per al futur, perquè el risc que ens deroguïn la institució una altra vegada, almenys directament, no hi és, però potser sí amb subterfugis i amb trampetes.

—Què tenen en comú la Generalitat medieval i la que avui dia governa Catalunya?

—Una de les coses que tenen en comú és, de segur, haver de lluitar sempre. És evident que els temps són diferents, però sempre hi ha hagut al davant un estat que ha posat problemes i conflictes, de caire fiscal, cultural o lingüístic. La història és cíclica, com es veu, per exemple, en l'època de la Mancomunitat o de la República, on trobem discursos i titulars de diaris que són idèntics als d'avui dia. La Generalitat antiga i l'actual tenen en comú el fet d'haver-se d'enfrontar sempre amb aquesta mentalitat centralista, centralitzadora i uniformista que ha tingut l'estat.

—El sistema pactista en el qual es basaven les relacions entre Catalunya i la monarquia hispànica era més profitós que no el model actual d'autogovern?

—Són coses diferents. Hem de viure el present. Tenim la gran sort que la tradició ens empara i que, d'alguna manera, no només ens dona garanties, sinó que ens projecta cap al futur. Em sembla fantàstic que la Generalitat tingui una història de 650 anys. Pocs ho poden dir. Això certifica que som una cosa diferent i que tenim una base molt sòlida d'autogovern, de consciència i, fins i tot, de doctrina política i jurídica. Però a partir d'aquí cal que construïm el projecte de futur.

—Què li manca a la Generalitat per a encarar aquest futur amb plenes garanties de supervivència?

—Ser un estat dins de la Unió Europea. Avui dia només això ens ho garanteix. Hi ha coses que al segle XXI han canviat respecte a allò que era abans un estat, com ara l'exèrcit o la moneda. Per tant, hi ha moltes coses per a compartir dins la Unió Europea, però essencialment allò que pot donar a Catalunya aquest futur benestar ple, de bon funcionament i de competitivitat al món és tenir un estat propi.

X. C. / À. M.

Des del primer president de la Diputació del General, Berenguer de Cruïlles, fins a José Montilla: 650 anys de perseverança

d'Àustria va motivar que, un cop acabada la guerra de Successió, el rei Felip V ordenés la completa supressió de la Generalitat. El 16 de setembre de 1714, només cinc dies després de la caiguda de Barcelona en mans de l'exèrcit borbònic, el president de la Reial Junta Superior de Justícia i Govern, José Patiño, va abolir per decret la Diputació del General. Aquella fou la primera interrupció en la llarga evolució d'aquesta institució; una abolició que no pogué ser superada fins més de 200 anys després, quan, en proclamar-se la Segona República espanyola, l'any 1931, es creà una nova institució, amb les característiques del poder executiu modern, que, d'acord amb l'Estatut d'Autonomia del 1932, rebé el nom de Generalitat de Catalunya. Això fou el resultat de la renúncia de Francesc Macià a ser el cap d'un estat català en canvi de convertir-se en el president de la Generalitat, una institució que es féu càrrec del govern autònom de Catalunya, però que tenia poca cosa a veure amb l'antiga Diputació del General.

Mort tràgica. La vida d'aquella Generalitat, malgrat tot, no va ser llarga. El 1939, arran de la victòria franquista a la guerra civil espanyola, el màxim òrgan i símbol de l'autogovern de Catalunya fou novament abolit. Encara més, un any després, amb l'afusellament del president Lluís Companys, la institució i el país sencer van patir la humiliació i la injustícia més grans de la història recent. Tot i que la Generalitat es mantingué viva a l'exili gràcies a la tasca portada a terme pel president Josep Irla i, sobretot, per Josep Tarradellas, la situació no es va redreçar fins a la mort del dictador. Aleshores, en una maniobra política orquestrada des de Madrid, el president espanyol Adolfo Suárez, passant per sobre de l'Assemblea de Parlamentaris sorgida de les eleccions generals del juny del 1977, va autoritzar la tornada del president Tarradellas i el restabliment d'una

Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona i primer president de la Generalitat de Catalunya, segons un relleu del 1358 del retaule major de la catedral de Girona.

Generalitat provisional, que actuà com a govern de Catalunya fins a la celebració d'unes eleccions parlamentàries al Principat.

Així doncs, fruit de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia del 1979, el mes d'abril de l'any següent es van convocar les primeres eleccions al Parlament de Catalunya després de la dictadura. Aquestes eleccions van portar Jordi Pujol a la presidència de la Generalitat; un càrrec que va mantenir durant 23 anys, fins que el 2003 el substituï Pasqual Maragall. Gràcies a un període d'estabilitat política i de creixement econòmic, aquesta institució centenària s'ha tornat a consolidar com el veritable òrgan representatiu i executiu de l'autogovern de Catalunya. La lluita i la perseverança de les persones que, al llarg dels anys, han estat al capdavant, des de Berenguer de Cruïlles, primer president el 1359, fins a l'actual, José Montilla, han fet que avui dia l'antiga Diputació del General, tot i haver passat 650 anys des que fou creada, sigui una institució ben viva.

Xevi Camprubi

El Rosselló i l'altra Generalitat

Per tal de ser present a tot el territori de Catalunya, la Diputació del General va adoptar una estructura formada per 21 delegacions locals, una per a cada una de les vegueries que hi havia en aquell moment. Una de les delegacions més importants fou la de Perpinyà, car era la segona ciutat més important del Principat i ocupava el quart lloc a la jerarquia de l'estament reial, el dels municipis, darrere Barcelona, Lleida i Girona. De fet, tal com explica la historiadora Eva Serra (vegeu l'entrevista de les pàgines 20-22), els municipis del Rosselló participaven activament a les corts catalanes, perquè hi tenien interessos econòmics i polítics importants que afectaven la producció i el comerç. El fet que el Rosselló fos un territori geoestratègic important, a tocar de la frontera francesa, va motivar que l'any 1627 la ciutat de Perpinyà enviés un representant a Madrid per tal d'aconseguir, sense èxit, una Generalitat pròpia, no separada de Catalunya, però sí autònoma respecte als poders de Barcelona. Posteriorment, el 1653, en el context de la guerra dels Segadors, la monarquia francesa, que controlava el Rosselló, va constituir una Generalitat a Perpinyà. Tanmateix, aquesta institució no sobrevisqué gaire temps, perquè el rei Lluís XIV va ordenar-ne l'abolició el juny de 1660 i la substitució pel Consell Sobirà del Rosselló, una institució també pro-francesa que fou dirigida per catalans que havien fugit del Principat durant la guerra, com ara Josep Fontanella o Francesc Segarra, i principalment per l'advocat rossellonès Ramon Trobat.